

Jan P. Kučera

MORAVSKÁ PIVNÍ HORA

Nikdo soudný patrně nemůže pochybovat o tom, že pivo bylo na území současné České republiky vždy významné politikum. Je tomu tak i dnes, kdy pivo představuje především závažný problém moravský, a to problém újmový, protože v pivním ohledu Moravě dosud není přiznáno, co její jest i bylo. Ovšemže se už uznává, že od převratu roku 1989 představuje Morava uvnitř širšího státního celku České republiky jistou svízel, jejímž výrazem je hnutí za moravskou územní samosprávu. Toto hnutí se nesporným právem dovolává tradic zemského zřízení, které existovalo od roku 1182, čili od památného výnosu císaře Friedricha Barbarossy v Řezně, jímž je Konrádovi Otovi dána Morava v léno jakožto samostatné markrabství, přičemž předchozí připojení Moravy k Čechám knížetem Oldřichem, resp. Břetislavem je nutno chápat jako násilnický akt české přemyslovské expanze.

Historickým faktem je, že moravské etnikum (Moravané) se od etnika českého mentálně poněkud odlišuje a že tato odlišnost způsobuje četná nedorozumění a vzájemnou nedůvěru. Pokud však hovoříme o Moravanech, je dlužno mít na paměti, že obyvatelé bývalého markrabství moravského nejsou ani zdaleka jednotným společenstvím, jaké představují obyvatelé Čech. Mezi východními Čechy a západními, resp. jihozápadními Moravany jsou rozdíly zcela nepatrné a zanedbatelné do té míry, až by tam politik apelující na moravanství sotva našel pozorné ucho. Pokud jde o moravské Slováky, ži-

jící na obou stranách Bílých Karpat, mají vskutku blíže ke Slováckům než Moravanům, jejich lidové písně a kroje atd. jsou zjevně folklorem východního typu. To platí také o Polívkových Valaších, kdežto severní Laši už zase svým charakterem směřují k sousednímu Polsku. To, co po tomto výčtu zbývá, je Morava v nejvlastnějším slova smyslu, Morava střední se svými obyvateli, jejichž nejcharakterističtější součástí jsou svérázní Hanáci a jejich metropole Olomouc.

Také v historii, dokonce také vídeňskou vládou, byli Hanáci považováni za pravé, skutečné Moravany, takže pojmy Moravák a Hanák byly synonymní. Právě Hanákům (ale třeba i brněnským štrupálům) nejvíce vadily a dodnes vadí některé povahové rysy Čechů, zvláště česká uzavřenost, nedůvěřivost, sobectví a věrolomnost, kteréžto vlastnosti jsou Hanákům (Moravanům) namnoze zcela cizí. Svoji roli tu jistě sehrála skutečnost, že na Moravě se neprosadila reformace v takové míře jako v Čechách, že Morava zůstala pamětihodným ostrůvkem tolerance živené katolickým humanismem. To bylo způsobeno vlídností, družností a sdílností Moravanů – a na druhé straně právě tyto vlastnosti jim zase zabránily ve větší míře přijmout ponuré, hříchem zatížené svědomí protestantů, přes veškerou nádheru květu, do nějž právě na Moravě vypučela mravní hloubka a kulturní snaha Jednoty bratrské. Právem cizina dodnes české bratry vnímá jako bratry moravské.

V odborné literatuře, avšak zvláště v rámci krčmenného tlachu se celkem často setkáváme s názorem, že ostražitost Moravanů vůči Čechům je dána jen zčásti pochopitelnou nechutí vinařských Moravanů vůči českým pivařům. Tato často přijímaná teze ovšem žalostně kulhá, pokud si uvědomíme, kde ryzí Morava skutečně leží. Haná totiž v žádném případě není vinařskou oblastí, ale naopak je vůbec nejstarším pivním krajem v celé České republice.

Základní pivní památkou na území naší republiky je poněkud záhadná a tajemná pivní hora. Tato pivní hora je geologickým podkladem města, které až do vlády císaře Josefa II. bylo nezpochybnitelně hlavním městem moravského markrabství.¹ Zdá se to být

---

¹ Pavel Balcárek (srov. Brno versus Olomouc, Jota, Brno 1994), sice správně uvádí fakta, ale voluntaristicky je interpretuje ve prospěch Brna.

odvážná teze přičíst Olomouci fundamentální místo v dějinách pivovarnictví a pivopitectví na území naší republiky, nicméně odpovídá to historické skutečnosti a nic na tom nemění truchlivé zjištění Nešporovo, že totiž, byť v Olomouci vždy byl úctyhodný počet pravovárečných domů, bylo olomoucké pivo horší jakosti než z pivovarů okolních.² Lze konstatovat, že to odpovídá skutečnosti s výjimkou jiného hanáckého piva, totiž přerovského, které nelze označit jinak než jako pivo vpravdě trestné. Tato temná stránka hanáckých dějin je dnes již definitivně minulostí, což koneckonců platí také o pivu sice nehanáckém, nicméně brněnském.

Klíč k pochopení Olomouce jakožto pivní hory leží v samotném názvu bývalé moravské metropole, ve jméně Olomouc. Označení olomouckého geologického základu jakožto hory může vzbuzovat rozpaky, ba snad i úsměv. Je jisté, že Pražané a pragocentristicky orientovaní Češi by raději slyšeli slovo vršek či kopec, ale to je totéž, jako kdyby šerpa Tenzig mluvil o Sněžce jako o hrbolku. Jsme-li na Hané, mluvíme o území, kde koníci vypovídají službu už za Mohelníci, protože hornatý terén nebyl ve smlouvě, mluvíme o území, jehož nejvyšší hora Veliký Kosíř má nadmořskou výšku 443 m. Je zřejmé, že právě Olomoucká hora od pradávna tvořila výraznou dominantu kraje, která čněla nad vrcholky okolních hvozdů v okolí brodu přes řeku Moravu. Olomouckou horu tvoří tři oddělená návrší, označovaná dnes podle jmen patronů nejstarších olomouckých kostelů na nich vybudovaných. Nejvyšší Michalský vrch (233 m), na východ od něj vrch Petrský (228 m), a třetí, který strmí bezprostředně nad brodem, je vrch Václavský (226 m). Bylo by tedy správné hovořit o moravské trojhoře.

Jméno Olomouc je dlouhodobě zapeklitá záhada. Dokonce i někteří lingvisté ani nevědí, jakého rodu jméno je, ačkoliv všichni Hanáci dobře vědí, že mužského.³ Je nepochybné, že holé skalisko, čnící nad řekou, muselo dostat pojmenování jak od osadníků, tak od

² Václav Nešpor, *Dějiny Olomouce*, Brno 1936, s. 266.

³ Smutným příkladem ignorace je kniha Aleny Polívkové, která v publikaci *Naše místní jména* (Academia, Praha 1985) uvádí u Olomouce jedině rod ženský. Jak k tomu dospěla, suď Bůh.

kupců.⁴ Víme bezpečně, že nejstarší tvar jména, doložený Kosmou k roku 1055, byl Olomúc. Později Petr Žitavský ve Zbraslavské kronice užívá tvaru Olomouncz a tento tvar převládá jak v německých, tak latinských listinách patnáctého století.⁵ Teprve v 16. století se vyskytuje tvar Olomauc a Olomouc. Co však jméno samo znamená?

Někteří badatelé se domnívali, že kořen slova může být slovanského původu, čili Olomut nebo Olomat, a to ve smyslu hrad jakéhosi Olomuta (pak by byl Olomouc nesporně tím čím je, totiž jménem rodu mužského). Ještě známější a populárnější byl výklad humanistický, totiž Olomouc jakožto Julimons, Julimontium, ale to je na první pohled jen polatinštělý původní název a nic tedy neřeší. Znalec středověké Olomouce Václav Richter se domníval, že jde o jméno nějakého slovanského božstva, ale ani Závěš Kalandra žádné podobné jméno neuvádí a ani nikdo jiný, včetně Vladimíra Karbusického, takové slovanské božstvo nezná. Odmítnuta byla i tzv. varianta švábská, čili odvozování jména Olomouc ze švábského osobního jména Alamund (Alamundis). K tomu Rudolf Chadraba důvtipně podotkl, že pak bychom mohli uvažovat i o Alamútu, což byl ústřední hrad saracénských škrtičů, tzv. hašašířů.⁶ Ještě dnes sice čeština zná temnou výčitku „ty jeden hašašíro“, ale s Olomoucí to nemá pranic společného. Chadraba se pokusil obrátit pozornost na to, že Novgorod se v raném středověku nazýval Cholmgrad, v souvislosti s významem slova cholm, tj. nevysoký pahorek (mons nos nimius altus), ale to se na moravskou horu vztahovat nemůže.

Cestu k řešení nabízí německá žertovná etymologie „Hohle Mütze“. To se nepřesně vykládá jako dutá čepice, avšak správný význam je vypitý, propitý mozek. Tato etymologie nás vede daleko před germánské osídlení Moravy do doby laténské, kdy na hanáckém území žili keltští Tektoságové. Jejich osídlení olomoucké hory sice archeo-

⁴ Václav Richter, *Raněstředověká Olomouc*, Spisy Univerzity v Brně, filozofická fakulta, 63, Praha-Brno 1959, s. 12.

⁵ V. Nešpor, c. d., s. 1–3.

⁶ Rudolf Chadraba, *Dvě poznámky ke knize V. Richtera Raněstředověká Olomouc*, in: *Historická Olomouc a její současné problémy*, Praha 1979, s. 105.

logické bádání dosud neprokázalo, ale to je v dnešní době klausovského makového bůžku jen finanční otázka.⁷ Právě Keltové tedy Olomouci dali jméno. Byli velcí pijáci, podle Ammiana Marcellina si prý při pití počínali jako vrávorající pomatenci. A olomoucká hora byla jejich kultovním místem, kde museli podle rituálního příkazu pít pivo a zpíjet se jím až do zemdlení, tak jak to líčí Tacitus. Že jde o keltskou kultovní horu, dosvědčuje právě jméno Olomouc. Pohled do učebnice irštiny ukazuje, že keltské substantivum ól (vysl. ól) znamená pivo a verbum ólaim (vysl. ólim) pít, nebo kulturně chlastat.⁸ Moravská pivní hora Olomouc byla místem, kde Keltové museli při svém samainu a beltinu holdovat pivu.

Protože však Keltové holdovali nejen pivu, nýbrž i vínu, jen dodávám, že Olomouc je svým způsobem zasvěcena i tomuto moku. Díky vínu olomouckého kupce Jana Andrýska byly v roce 1625 položeny základy osídlení Svatého Kopečka, kde byl roku 1632 dobudován kostelík P. Marie s Děťátkem. Víno posvětilo místo, které přežilo barbarství švédského vpádu i konce druhé světové války, aby ve jménu Olomouc se spojily oba dionýsovske moky, dva symboly Moravy.

Jan P. Kučera

Fakulta sociálních věd UK

Praha

---

⁷ Josef Válka, *Středověká Morava. Dějiny Moravy I*, Muzejní a vlastivědná společnost, Brno 1991, s. 12.

⁸ Myles Dillon, Donncha ó Cróinín, *Irish*, London 1961, s. 235.